

Чуйко О., Стецюк Х. Аналіз професійних та сімейних цінностей в системі смисложиттєвих орієнтацій сучасної жінки/О,Чуйко, Х.Стецюк //Сучасні тенденції психологічного розвитку сім'ї. Збірник наукових праць. Частина І. – Херсон, ПП Вишемирський В.С., 2013р – с. 305-315

УДК 316.6+316.477

ПРОФЕСІЙНІ ТА СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНИХ ЖІНОК

Чуйко Оксана Михайлівна, Стецюк Христина Ярославівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

В статті на основі емпіричного дослідження проаналізовано співвідношення професійних та сімейних цінностей у системі смисложиттєвих орієнтацій сучасної жінки. Виявлено, що серед життєвих цінностей для більшості жінок найважливішою стала цінність щасливого сімейного життя. Досягнення кар'єри та професійні цінності для сучасної жінки є важливими, проте не виступає основним сенсом життя. На основі кластерного аналізу виокремлено типи жінок відповідно до їх професійних та життєвих термінальних цінностей.

Ключові слова: сімейні цінності, професійні цінності, професійна діяльність, смисложиттєві орієнтації

Analysis of the Career Achievement Motives in Modern Woman

Based on the empirical study, the central motives for career achievement in modern women are analyzed in the article. These motives include self-development and improvement, self-realization, financial security, social utility, professional communication. It was determined that career achievement is important in the women lives, but it does not belong to the most urgent life values. The delineation of life and professional values in the system of modern women value orientations was found. Stable job, service, and autonomy became central career orientations.

Key words: *career achievement motives, life and professional values, career orientations, professional activity.*

Постановка проблеми. В наш час розширюються рамки стосовно вибору жінки можливостей самореалізації та досягнення кар'єри у різних сферах соціального життя. Разом з тим, сучасне суспільство висуває високі вимоги до фахівця, і часто вони однакові як для жінок, так і для чоловіків. Тобто, сучасна жінка, здійснюючи професійну діяльність, повинна володіти професіоналізмом, виявляти професійну мобільність, бути конкурентоспроможною на рівні із чоловіками. Разом з тим, зберігається образ жінки-берегині сімейного вогнища, жінки-матері, яка виховує майбутнє покоління. Тому актуальним постає дослідження професійних цінностей та мотивів досягнення кар'єри у системі смисложиттєвих орієнтацій сучасної жінки.

Мета дослідження: проаналізувати співвідношення професійних та сімейних цінностей у системі смисложиттєвих орієнтацій сучасної жінки.

Стан дослідження. Основну сутність поняття смисложиттєвих орієнтацій особистості у своїх працях було представлено вітчизняними вченими (М.Й. Боришевським, З.С. Карпенко, Л.В. Сохань, Л.С. Рубінштейном). Грунтовні дослідження ціннісно-сміслових аспектів висвітлено у працях психологів щодо характеристик особистості (Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелевої, Х.М.Дмитерко-Карабин, Л.О.Орбан-Лембрик).

Питання професійних цінностей неодноразово розглядається у сучасній психологічній науці. Дана проблема стає актуальною у контексті вивчення різних аспектів професійної підготовки, професійної самореалізації, формування професіоналізму, дослідження кар'єри та інших складових професійного життя особистості (Б.Г.Ананьєва, К.А.Абульханової-Славської, Л.І.Анциферової, О.Г.Асмолова, М.Й.Боришевського, Б.С.Братуся, Л.С.Виготського, Г.С.Костюка, О.М.Леонтєва, С.Д.Максименка, С.Л.Рубінштейна, Т.М.Титаренко, Л.В.Сохань).

Низка праць присвячена гендерному аспекту професійної діяльності (І.Дембицька, Л.М.Карамушка, М.О.Мірошніченко, Л.Е.Орбан-Лембрик, В.М.Сафонова, Г.В.Турецька, Я.І.Шкурко, Л.Почубет і В.Чикер). Разом з тим, недостатньо вивченими залишаються співвідношення професійних та життєвих цінностей у системі смисложиттєвих орієнтацій сучасних жінок.

Результати емпіричного дослідження. Дослідження проводилось в період 2011-2012 рр. Опитувані – жінки різних професій: вчителі, приватні підприємці, працівники сфери послуг (фінансових та косметичних), менеджери. Віковий склад вибірки становить від 20 до 50 років. Загальна кількість опитуваних 42 особи.

У даному дослідженні використано методика ціннісних орієнтацій М.Рокича для визначення ієрархії цінностей та вивчення їх впливу на досягнення кар'єри особистості сучасної жінки [5]. Опитувані рангували дані цінності двічі – як професійні та як життєві. Це дало змогу виявити місце професійних та сімейних цінностей в системі смисложиттєвих орієнтацій жінок. Крім того, результати рангування цінностей умовно поділено на чотири блоки: перший блок – домінуючих 5 цінностей, другий блок – цінності, що займають 6 – 10 позиції, третій блок – 11-15 позиції цінностей, четвертий блок – найнижчі (16 – 18) ранги. Особлива увага у нашому дослідженні відповідно до мети статті зверталась саме на термінальні професійні та життєві цінності, до переліку яких входять як цінності професійної діяльності, так і цінність щасливого сімейного життя.

Для опрацювання результатів рангування цінностей використано кластерний аналіз. Кластерний аналіз вирішує завдання побудови класифікації, тобто розділення вихідної множини об'єктів на групи (класи, кластери). До розгляду взято результати двох кластерних аналізів – на основі рангування життєвих термінальних цінностей та професійних термінальних цінностей.

Також був розроблений авторський опитувальник, що містить 25 питань і спрямований на вивчення потреб та мотивів досягнення кар'єри сучасними жінками, цінності кар'єри у їхньому житті.

Згідно рангування інструментальних та термінальних цінностей за методикою М.Рокича виявлено наступні результати.

Серед життєво важливих цінностей-цілей до першого блоку належать: 1 – щасливе сімейне життя; 2 – здоров'я; 3 – любов; 4 – впевненість в собі; 5 – життєва мудрість. До другого блоку належать: 6 – наявність хороших і вірних друзів; 7 – свобода; 8 – матеріально забезпечене життя; 9 – активне діяльнісне

життя; 10 – цікава робота. Третій блок: 11 – продуктивне життя; 12 – творчість; 13 – пізнання; 14 – розвиток; 15 – суспільне визнання. Найменш важливими виступають, цінності: 16 – щастя інших; 17 – краса природи та мистецтва; 18 – розваги.

Основними життєвими цінностями-засобами виступають: 1- акуратність; 2 – вихованість; 3 – високі запити; 4 – життєрадісність; 5 – ретельність (перший блок). До другого блоку цінностей належать: 6 – незалежність; 7 – не примиренність до недоліків у собі та в інших; 8 – освіченість; 9 – відповідальність; 10 – раціоналізм. До третього блоку належать цінності: 11 – самоконтроль; 12 – сміливість у відстоюванні власної думки; 13 – тверда воля; 14 – терпимість; 15 – широта поглядів. Останні місця отримали цінності: 16 – чесність; 17 – ефективність у справах; 18- чуйність. На думку досліджуваних, дані цінності найменш сприятимуть досягненню їх прагнень.

Згідно результатів анкетування, основними смисложиттєвими орієнтаціями сучасної жінки виступають: щасливе сімейне життя, здоров'я, виховання дітей, духовний розвиток, професійна самореалізація, матеріальний добробут. Найменш важливими смисложиттєвими орієнтаціями виступають: творчість, відпочинок, досягнення кар'єри.

У систему життєвих прагнень опитуваних з позиції ідентичності «Я – жінка» входять: материнство, щастя у стосунках з чоловіком, забезпечення комфорту в побуті, професійна реалізація та незалежність. Найменше прагнуть сучасні жінки: успіху, творчості, досягнення кар'єри (див. рис.1).

Рис.1. Прагнення опитуваних з позиції ідентичності «Я – жінка»

Співставлення даних, отриманих в результаті дослідження прагнень опитуваних з позиції гендерної ідентичності і показників рангування життєвих цінностей-цілей та цінностей-засобів дають змогу зробити наступні висновки:

1. Ціннісно-смыслову сферу сучасної жінки складають: щасливе сімейне життя, здоров'я, виховання дітей, любов, впевненість в собі, духовний розвиток, професійна самореалізація, незалежність.

2. Основними цінностями-засобами із позиції життєво важливих виступають: акуратність, вихованість, високі запити, життєрадісність, ретельність, незалежність.

3. Смысловиттєві орієнтації сучасних жінок визначаються ідентичністю «Я – Жінка».

4. Досягнення кар'єри для сучасної жінки не виступає основним життєвим прагненням.

Серед професійних цінностей-цілей домінуючими стали: 1 – цікава робота; 2 – творчість; 3 – суспільне визнання; 4 – пізнання ; 5 – розвиток. До другого за значущістю блоку професійних цінностей-цілей відносяться: 6 – матеріально забезпечене життя; 7 – продуктивне життя; 8 – свобода; 9 – активне діяльнісне життя; 10 – життєва мудрість. Третій блок представлений

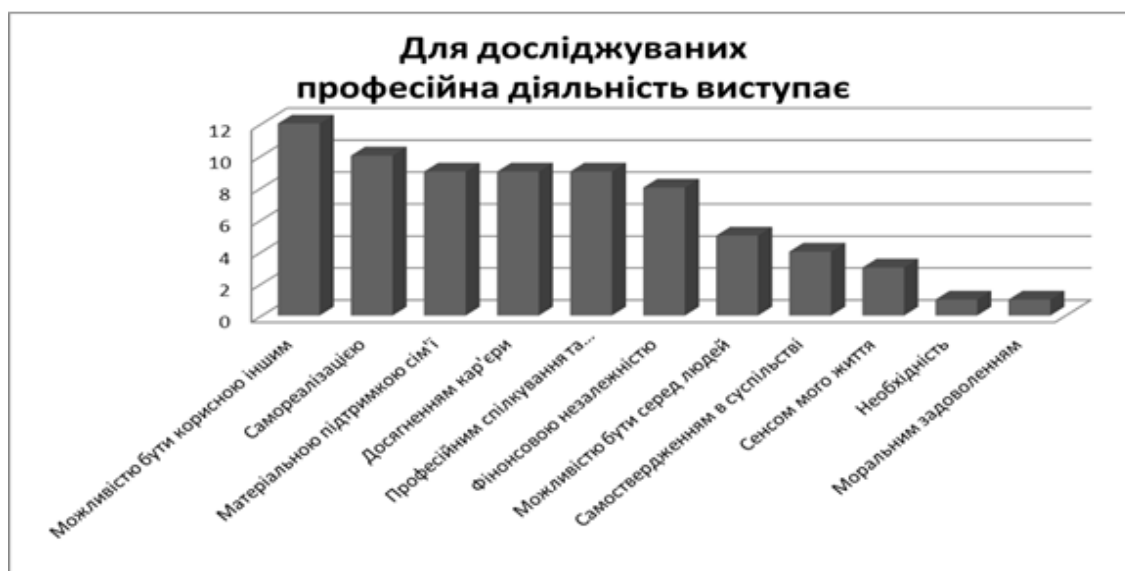
наступними цінностями: 11 – впевненість в собі; 12 – наявність хороших друзів; 13 – здоров'я; 14 – щастя інших; 15 – краса природи та мистецтва. Найменш важливими ціннісними-цілями у професійній сфері виступають: 16 – розваги; 17 – любов; 18 – щасливе сімейне життя;

За результатами рангування професійних цінностей-засобів найбільш значущими виступають: 1 – ефективність у справах; 2 – ретельність; 3 – освіченість; 4 – відповідальність; 5 – раціоналізм. Другий блок цінностей включає: 6 – сміливість у відстоюванні своєї думки; 7 – тверда воля; 8 – акуратність; 9 – незалежність; 10 – самоконтроль.

До третього блоку професійних цінностей-засобів належать: 11 – вихованість; 12 – терпимість; 13 – широта поглядів; 14 – чесність; 15 – високі запити. Найменш значущими для професійної сфери особистості виявились цінності засоби: 16 – життєрадісність; 17 – чуйність; 18 – непримиренність до недоліків у собі та в інших.

Тобто, для жінок найбільш актуальними є цінності щасливого сімейного життя, здоров'я та любові. Професійні цінності не стали домінуючими у житті сучасної жінки. Серед професійних цінностей найбільш важливими є цікава робота, творчість, суспільне визнання.

Результати анкетування показали, що основними мотивами професійної діяльності виступають: можливість бути корисною іншим, самореалізація, матеріальна підтримка сім'ї, досягнення кар'єри, професійне спілкування та обмін досвідом, фінансова незалежність (див. рис.2).

Рис.2. Мотиви професійної діяльності сучасних жінок

У досягненні кар'єри сучасні жінки керуються такими професійними цінностями: саморозвиток та вдосконалення, професійна компетентність, творчість, професійна самореалізація, спілкування в колективі, виконання професійних обов'язків, суспільна корисність, фінансова незалежність.

Згідно результатів анкетування, для 45% опитуваних досягнення кар'єри є важливим. Для 30% жінок досягнення кар'єри є дуже важливою складовою професійної діяльності. 15% досліджуваних твердять, що досягнення кар'єри не є важливим у їх професійній діяльності. Для 5% опитуваних досягнення кар'єри є сенсом життя, і стільки ж не можуть чітко сказати про актуальність кар'єри у їхньому житті.

У процесі опрацювання результатів емпіричного дослідження було використано кластерний аналіз для виявлення типів відповідно до їх домінування їх професійних та життєвих цінностей. Слід відмітити, кластерний аналіз здійснювався окремо щодо кожної групи цінностей – термінальних професійних та термінальних життєвих, інструментальних професійних та інструментальних життєвих. Проте, в даній статті ми зосереджуємо увагу тільки на кластерному аналізі двох груп цінностей – термінальних професійних та термінальних життєвих. Адже перелік термінальні цінностей-цілей включає як цінності сімейного життя, так і цінності професійної діяльності, цікавої роботи.

Спершу розглянемо результати кластерного аналізу життєво важливих термінальних цінностей. Важливим завданням нашого дослідження простежити певні закономірності вибору професійних, життєвих цінностей, місця сімейних цінностей у системі смисложиттєвих орієнтацій опитуваних відповідно до типології кластерного аналізу (див. табл..1).

Таблиця 1.

Характеристики типів жінок на основі рангування життєво важливих термінальних цінностей

Кластер (тип)	Кількість учасників	Професія	Спільні цінності
----------------------	----------------------------	-----------------	-------------------------

1	29 - 69%	педагоги, фінансові консультанти, психологи	Щасливе сімейне життя, розвиток, здоров'я
2	9 - 21%	менеджери, керівники	Цікава робота, любов, життєва мудрість
3	2 – 5%	приватні підприємці	Життєва мудрість, матеріально забезпечене життя, впевненість у собі
4	2 – 5%	косметологи	Щасливе сімейне життя, здоров'я, краса природи та мистецтва

Згідно даних таблиці 1, найбільший кластер об'єднує 69% опитуваних, які працюють педагогами, фінансовими консультантами чи психологами, об'єднуючими життєвими цінностями-цілями яких стали щасливе сімейне життя, розвиток, здоров'я. Як бачимо, цінність щасливого сімейного життя є однаково важливою для даного типу жінок. Дана цінність є спільною і для іншого кластеру, хоча і невеликого за кількісними показниками (5%), який включає в себе косметологів. Слід відмітити, що виокремлені два інших кластери, до яких входять менеджери, керівники (21%) та приватні підприємці (5%), не включають взагалі цінності щасливого сімейного життя.

Далі ми проаналізуємо результати кластерного аналізу стосовно рангування професійно важливих термінальних цінностей та їх співвіднесення із даними методики «Якір кар'єри» (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Характеристики типів жінок на основі рангування професійних термінальних цінностей

Кластер (тип)	Кількість учасників	Професія	Спільні цінності
1	33 – 78%	педагоги, фінансові консультанти, психологи, керівники, приватні підприємці	Матеріально забезпечене життя, свобода, цікава робота
2	5 – 12%	Вчителі, психологи	Розвиток, творчість, свобода

3	2 - 5%	менеджери	Суспільне визнання, цікава робота, впевненість у собі
4	2 – 5%	Фінансові консультанти	Пізнання, цікава робота, матеріально забезпечене життя

Згідно даних таблиці 2 на основі рангування професійних термінальних цінностей також виокремлено 4 типи жінок. Найбільший кластер охоплює 78% опитуваних різних професій – педагоги, фінансові консультанти, психологи, керівники, приватні підприємці. Для даного кластеру характерними є спільні цінності – матеріальне забезпечення, свобода та цікава робота. Інші кластери виявились невеликими за кількістю опитуваних. Кластер, до якого належать тільки вчителі та психологи (5%), не включає у себе спільну цінність цікавої роботи. Для ще двох кластерів актуальною (хоча і з різними значеннями) виявилась цінність цікавої роботи. Слід відмітити, що цінність матеріального забезпечення життя є спільною лише для двох кластерів.

За даними дослідження професійних та сімейних цінностей у системі смисложиттєвих орієнтацій сучасної жінки можна зробити наступні **висновки**:

Досягнення кар'єри та професійні цінності для сучасної жінки не виступає основним сенсом життя. Смисложиттєві орієнтації сучасних жінок визначаються ідентичністю «Я – Жінка», тому серед життєвих цінностей опитувані надають переваги щасливому сімейному життю, здоров'ю, любові, материнству.

Простежено чітке розмежування між життєво-важливими цінностями, цінностями професійної діяльності. Серед життєво важливих цінностей-цілей домінують: щасливе сімейне життя, здоров'я, любов, впевненість у собі, життєва мудрість, наявність хороших друзів. Цікава робота як цінність не є найбільш актуальною. А серед професійних цінностей-цілей найбільш актуальні є цікава робота, творчість, суспільне визнання, пізнання, розвиток, матеріально забезпечене життя.

Хоча досягнення кар'єри і не є основною смисложиттєвою цінністю для опитуваних, все ж таки кар'єра та професійна діяльність є важливими у житті

сучасних жінок. Основні мотиви професійної діяльності опитуваних: . можливість бути корисною іншим, самореалізація, матеріальна підтримка сім'ї, досягнення кар'єри, професійне спілкування та обмін досвідом, фінансова незалежність. Варто відмітити, що матеріальне забезпечення не є основним мотивом, домінують саморозвиток, самореалізація.

На основі кластерного аналізу виявлено 4 типи жінок відповідно до рангування ними життєвих цінностей-цілей та 4 типи жінок відповідно до рангування ними професійних цінностей-цілей. Результати кластерного аналізу рангування життєвих термінальних цінностей показали, що до найбільшого кластеру включено цінності щасливого сімейного життя, розвитку, здоров'я. Крім того, виявлено, що два кластери, до яких входять менеджери, керівники та підприємці відповідно, не включають цінності сімейного життя, проте, до обох кластерів належить цінність життєва мудрість.

Результати кластерного аналізу рангування професійних цінностей виявили, що найбільшому кластеру характерні цінності матеріально забезпеченого життя, свободи та цікавої роботи. Цінність цікава робота входить і до двох інших кластерів, хоча і з різними результатами рангування.

Перспективами подальшого дослідження постає дослідження психологічних механізмів узгодження професійної та сімейної сфер життя сучасної жінки, рівнів самореалізації сучасних жінок у різних життєвих сферах.

Список використаних джерел:

1. Дмитерко-Карабин Х.М. Вплив смисложиттєвих орієнтацій на мотиваційну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Х.М. Дмитерко-Карабин; Прикарп. ун-т ім. В.Стефаника. — Івано-Франківськ, 2004. — 20 с.

2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы/ Е.П.Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512с.

3. Мірошніченко О.М. Гендерні стереотипи та кар'єрні мотиви жінок / О.М.Мірошніченко// Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Випуск 25. – Серія: психологічні науки. – Чернігів, 2004. – с.87-90

4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: навчальний посібник /Лідія Орбан-Лембрик. – 2-е вид., доповн. – К.: Академвидав, 2010. – 544с.

5. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие /Д.Я.Райгородский. – Самара: Издательский дом «БАХРАХ», 1998. – 672с.

6. Савельєва В. С. Управління діловою кар'єрою : навч. пос. [для студентів екон., факультетів, слухачів післядипл. освіти] / В. С. Савельєва О. Л. Єськов// – К. : Цент учбової літератури, 2007. – С. 176.

7. Технологія роботи організаційних психологів : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів та слухачів ін-тів після диплом. освіти] / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : 2005. – С. 366.

Відомості про авторів:

Чуйко Оксана – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, м.Івано-Франківськ.

Стецюк Христина – магістр психології, практичний психолог Фитьківської ЗОШ І-ІІІ ступенів, Надвірнянський р-н.